

חדשות בעתיקות – יולי 2020 ד"ר צביקה צוק – ארכיאולוג הרשות

סיורי מורשת וארכיאולוגיה באתרי רשות הטבע והגנים

לאור העובדה שהקורונה אינה מאפשרת לטייל בחו"ל וגם מגבילה אותנו בטיולים בארץ, החליטה רשות הטבע והגנים להציע לקהל הרחב סיורים בנושא מורשת ארצנו באתריה. הסיורים כוללים ביקור קצר (כשעתיים נטו) באתר עם מדריך מקצועי המקושר היטב למקום, והם מוקדשים בעיקר לאתרי המורשת. בסיורים אלו נספר את ההיסטוריה והארכיאולוגיה של האתר באופן מיוחד בו נשלב את החוויות האישיות שלנו בחוות הגילוי ובהרפתקאות שעברו עלינו.

במהלך חודש אוגוסט מוצעים לכם כ-50 סיורים באתרים שונים. הסיורים נקבעו לשעות הקרירות יחסית והמדריכים ישתדלו לשהות בצל ככל שניתן. יש גם אתרים כגון ציפורי שבהם בחלק מהסיור נכנסים למבנים ממוזגים.

עלות הסיור היא דמי הכניסה לאתר בלבד. יש להירשם מראש ולהגיע למקום באופן עצמאי. על פי הנחיות התו הסגול, מספר המשתתפים בכל סיור מוגבל ל-20 איש בלבד.

זהו הלינק בו תמצאו את כל הסיורים שמתחילים ביום א בשבוע הבא בבית שאן: <https://www.parks.org.il/sodot/>

אני אדריך ב: גן לאומי תל באר שבע – העיר המקראית ומערכות המים, ביום שני ה-3.8.2020 בשעות 9-11.

"במהלך חפירת הבאר התגלה מתחתיו חור קטן. הכנסנו פנימה מקל באורך של כשלושה מטרים, והבנו שיש שם חלל גדול. לפתע, פחד עז תקף אותנו. קלטנו שאנו עומדים על אבנים שמתחתן פעורה תהום. הבנו שזה עניין של שניות עד שהכול עלול להתמוטט. היינו צריכים לחשוב מה: איך נצא מפה ונשמור על עצמנו? וכיצד נמשיך לחפור כאן בהמשך?"

גן לאומי ציפורי – מערכת המים העתיקה לציפורי, ביום ראשון 23.8.2020 וביום שני 31.8.2020 בשעות 9-11

"מגלה המתכות החל לזמזם בפראות, ללא הפסק. היה לי ברור שחבוי פה משהו גדול, אבל כל מה שראיתי מולי היה רצפת טיח חלקה ונקייה, תמימה למראה. מה הסיכוי שמהו הוטמן בתוכה? האדרגלין פעפע בכולנו, ומיד לקחנו מכושים והתחלנו לשבור בעדינות את הרצפה. נשארו פעורי פה: בעומק של סנטימטרים ספורים, גילינו פיסלון ברוזה מזהים של פר, באיכות מעולה, שהוטמן במכוון בתוך הרצפה." מתי הוטמן פר הברוזה יוצא הדופן? מדוע הוטמן דווקא כאן? מה הוא בעצם מסמל? בקרוב, גם אתם תיחשפו לסוד הגדול.

ובכלל, נדמה שלאחר הסיור הזה, לא תוכלו עוד להישאר אדישים למשמע המילים "מפעל מים קדום". על הסיור בגן לאומי ציפורי מנצח ד"ר צביקה צוק, מנהל אגף ארכיאולוגיה

ברשות הטבע והגנים, ומי שמנהל רומן מתמשך עם מערכת הקדומה של העיר. מזה 45 שנים הוא חוקר, חופר ומגלה בה תגליות מסעירות.

אתם מוזמנים לצעוד בנבכי מערכת המים המרשימה, להכיר מקרוב מאגרי מים קדומים, לצעוד במנהרת הפירים האפולית ולאורך אמת מים. עוד בסיור: סיפורן של התגליות החדשות באתר וחשיפת סוד "קרונה של ציפורי", בה רחץ רבי יהודה הנשיא בייז בתמוז... יש למה לצפות.

גן לאומי תל אפק ירקון – מסע בזמן לאורך שכבות ההיסטוריה, ביום ד 19.8.2020 וביום ג 25.8.2020 בשעות 9-11

"ואז ללא כל הכנה מראש, תוך שאנו מובילים סיור באתר, הגיע האיש המבוגר ושילף את התצלומים הנושנים. לא חשבתי שעוד אהיה מופתע באתר שנחפר כבר שנים, אתר חשוף וגלוי לכל. ואז צצו אותן תמונות שצילם האיש בשנת 1933, בהיותו ילד קטן בן 10. ילד שרק רצה לצלם את העולם שסביבו. והתמונות הללו סיפרו לנו סיפור מדהים".

הצטרפו גם אתם לד"ר צביקה צוק, מנהל אגף ארכיאולוגיה של רשות הטבע והגנים, במתחם תל אפק שבגן לאומי ירקון. כאן, העיר החשובה, הנושקת למעינות הירקון, שמרה על מעבר אפק החשוב על אם הדרך הבינלאומית. בחפירות בעיר התגלו כ-20 שכבות יישוב שונות, ובהן ארמונות ומבצרים. בעיר שלטו כנענים, מצרים, ישראלים, יוונים, רומאים ואחרים. על כל אלו יספר ד"ר צוק וכן על הזווית האישית שלו: על החפירות שבהן השתתף, על שחזור הארמונות, על חפירת התאטרון והגילוי יוצא הדופן שנמצא בו... וגם על התצלומים המיוחדים שצילם ילד בן 10. וכן, גם אתם תוכלו להתענג עליהם, ואולי גם למצוא בהם סודות מן העבר!"

נשמח לראותכם בסיורים אלו ובאלו הרשומים בלינק (חשוב מאוד לפתוח אותו)

עדות ארכיאולוגית מימי שיבת ציון בירושלים: טביעת חותם שהתגלתה בעיר דוד מעידה על פעולות השיקום של העיר בתקופת עזרא ונחמיה

העדות נחשפה בחפירות ארכיאולוגיות של רשות העתיקות ואוניברסיטת תל אביב בחניון גבעתי בעיר דוד, בגן לאומי סובב חומות ירושלים

הממצאים החדשים עשויים ללמד, שלמרות מצבה הקשה של ירושלים לאחר חורבן בית המקדש הראשון, נעשו מאמצים להשיב את מערכות המינהל לתקינותם.

* נמצאה טביעה ועליה דמותו של אדם היושב על כיסא גדול – ככל הנראה מלך, ולפניו עמודים דובריות רשות העתיקות, עיר דוד ורשות הטבע והגנים

איך התמודדה ירושלים עם החורבן האדיר שהמיט עליה הצבא הבבלי במאה ה-6 לפני הספירה? טביעת חותם כפולה על בולה וחותם חרס המתוארכים, בסבירות גבוהה, לתקופה הפרסית, עשויים לספק מענה לשאלה מעניינת זו. הממצאים התגלו בחפירות ארכיאולוגיות של רשות העתיקות ואוניברסיטת תל אביב בחניון גבעתי שבעיר דוד, בגן לאומי סובב חומות ירושלים, בשטח אשר נוקה וסודר בתוך הריסות של מבנה גדול, שחרב בחורבן הבבלי של ירושלים.

לדברי פרופ' יובל גדות מהחוג לארכיאולוגיה ותרבויות המזרח הקדום באוניברסיטת תל אביב וד"ר יפתח שלו מרשות העתיקות, "למרות החפירות הרבות שנערכו בירושלים עד היום, הממצאים שנתגלו עד כה מהתקופה הפרסית דלים ביותר, ובשל כך גם חסר מידע על אופייה ומראה של העיר בתקופה זו. מציאתם של הממצאים האלה בהקשר ארכיאולוגי שניתן לתארך בסבירות גבוהה, נדירה מאוד", מדגישים החוקרים.

טביעות החותם - הבולות - היו פיסות טין קטנות ששימשו בתקופות קדומות לחתימת מסמכים או מכלים (למשל קנקנים לאחסון תוצרת חקלאית שנאספה כמס) והן נועדו לשמור עליהם סגורים בדרך ליעדם. החפצים עצמם לרוב לא נפתחו או שלא שרדו (בעיקר המכתבים) אך הבולות, שעשויות מחומר הדומה לקרמיקה, דווקא השתמרו, ומעידות על קיום מערכות מינהל, ואף על האנשים שעמדו מאחוריהן.

לדברי פרופ' גדות וד"ר שלו, "מציאתם של הבולה והחותם בעיר דוד מלמדת שעל אף מצבה הקשה של העיר לאחר החורבן, נעשו מאמצים להשיב את מערכות המינהל לתקינותן, ותושביה המשיכו להשתמש במבנים שחרבו".

טביעת החותם הכפולה נתגלתה על פיסת טין גדולה. גודלה של הפיסה, כ-4.5 ס"מ, מעיד כי שימשה לסגירת מכל גדול, אולי קנקן, ולא מכתב. על הטביעה מופיעה דמותו של אדם היושב על כיסא גדול ולפניו עמוד אחד או שניים. עיצוב התמונה מעיד כי נעשתה בעזרת חותם מטיפוס בבלי. הדמות היא ככל הנראה מלך והעמוד - או העמודים - הם הסמלים המייצגים את האלים נבו ומורדוך. **לדברי ד"ר עידו קוך** מהחוג לארכיאולוגיה ותרבויות המזרח הקדום באוניברסיטת ת"א, בארץ נמצאו רק כ-10 פריטים בסגנון זה במספר מקומות, בהם עין גדי וירושלים, אשר נראה כי היו בשימוש בתקופה הפרסית. בולה נוספת בסגנון זה, שמקורה אף הוא בהקשר של התקופה הפרסית, התגלתה בחפירות שערכה ד"ר אילת מזר בצידה המזרחי של גבעת עיר דוד.

החותם עשוי שבר כלי חרס גדול, מתוצרת מקומית, שעל צידו החיצוני נחרתה מסגרת מעגלית המחולקת לשני מדורים ובהם מספר חריתות ליניאריות. יתכן שהחריתות מייצגות שתי דמויות, ויתכן שמדובר בחותם פסבדו-אפיגרפי (הנושא ציורים שנועדו לדמות אותיות). בגב החותם ניתן להבחין בשבר, המעיד, אולי, על ידית שהוצמדה שם בעבר. גודלו של החותם, כ-8 ס"מ קוטר, מעיד ששימש לחתימת חפצים גדולים.

יחד עם פריטים אלה נמצאו גם ממצאים נוספים, ובהם שבר "כלי בס" מעוטר בפרצוף. **לדברי החוקרים**, "מציאתם של הממצאים החדשים במדרון המערבי של גבעת עיר דוד, מוסיפה מידע רב על אודות מבנה העיר בתקופת שיבת ציון, תקופה עליה ידענו עד כה בעיקר מהספרות המקראית (ספרי עזרא ונחמיה). מיעוט הממצאים מפרק זמן זה הקשה על הבנת מעמדה והיקפה של העיר. הממצאים מהחפירה תחת חניון גבעתי שופכים אור על חידוש מערך המינהל המקומי, במיקום דומה לזה שבו התקיים המינהל גם לפני חורבן בית ראשון, כמאה שנים קודם לכן".

1. חפירת חניון גבעתי – תמונה כללית. צילום: רשות העתיקות

2-3 טביעת חותם שעליה מופיעה דמות של אדם היושב על כיסא גדול (ככל הנראה מלך). צילום: אליהו ינאי, עיר דוד

4-5 חותם עשוי שבר כלי חרס גדול מהתקופה הפרסית. צילום: שי הלוי, רשות העתיקות

6. ד"ר יפתח שלו מרשות העתיקות עם הממצאים. צילום: שי הלוי, רשות העתיקות

מחקר חדש: התקשטות האדם הקדמון בקונכיות לפני כ-120,000 שנה, התאפשרה בזכות המצאת החוטים

במחקר שערך מוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט באוניברסיטת תל אביב יחד עם המכון לארכיאולוגיה באוניברסיטת חיפה, נתגלה שלא זו בלבד שראשוני האדם המודרני התקשטו בקונכיות, אלא שבטווח הזמן שבין 160 ל-120 אלף שנה לפני זמננו הומצאו החוטים שעליהם נקשרו החרוזים ד"ר דניאלה בר-יוסף, מוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט באוניברסיטת תל אביב וד"ר איריס גרומן-ירוסלבסקי, המכון לארכיאולוגיה ע"ש זינמן, אוניברסיטת חיפה

מחקר חדש בהובלת ד"ר דניאלה בר-יוסף ממוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט באוניברסיטת תל אביב, יחד עם ד"ר איריס גרומן-ירוסלבסקי ממעבדת חקר סימני שימוש במכון לארכיאולוגיה ע"ש זינמן, אוניברסיטת חיפה, מגלה כי קונכיות הנעמית, המכונות "צדפים", הנפוצות ביותר בחופי הים בישראל, שימשו את ראשוני האדם המודרני כחפצי קישוט כבר לפני למעלה מ-100,000 שנה.

מסקנות המחקר מתבססות על שני ממצאים עיקריים: במערת מיסליה שבגן לאומי הר הכרמל, שבה נתגלו שרידי אדם מודרני שהגיע מאפריקה לפני מעל 160,000 שנה, נתגלתה קבוצה של קונכיות בלתי מחוררות. חלקן יכלו לשמש כמזון (אכילת רכיכות, אשר מוכרת מאתרים אחרים באגן הים התיכון) ואחרות נאספו ככל הנראה בשל הערך הסמלי שלהן. מחקרים שונים מראים שלאדם יש משיכה לצורות עגולות וקמורות ויתכן כי איסוף קונכיות הנעמית היה קשור לעולם האמונות של הקדמונים. מעניין לציין, שגם באתר בדרום אפריקה שגילו כ-160,000 שנה נתגלו נעמיות לא מחוררות.

לעומת זאת, נעמיות שנתגלו במערת קפזה שבגליל התחתון, שגם בה נתגלו שרידי אדם מודרני אשר גילו נע בין 120,000 ל-90,000 שנה לפני זמננו, התאפיינו כולן בחור בקודקוד ונמצא שהן הושחלו על חוט. אלה מצטרפות לעדויות נוספות מאתרים אחרים בני אותו גיל בארץ ובצפון אפריקה, שבהם נעשה שימוש בקונכיות מחוררות.

כדי לאשש את ההשערה שהקונכיות אכן הושחלו, ערכה ד"ר איריס גרומן-ירוסלבסקי ממעבדת חקר סימני שימוש במכון לארכיאולוגיה ע"ש זינמן, אוניברסיטת חיפה, סדרת ניסויים כדי לבחון את הסימנים המיקרוסקופיים שנוצרים על גבי קונכיות לאחר שבני האדם משתמשים בהן. בניסוי נשחקו קונכיות מודרניות כנגד חומרים טבעיים שונים: עץ, עור, חרסית, גומא, סוגי אבנים שונות ואוכרה (צבע אדמה אדום). כמו כן יוצרו חוטים מסיבי פשתה והושחלו בקונכיות מחוררות באופן טבעי (שכמותן ניתן למצוא על שפת הים). החוטים הושחלו בקונכיות, נקשרו בדגמים שונים וטולטלו, על מנת לדמות שחיקה ממושכת. בחינת הקונכיות מהניסוי והשוואת הממצאים לקונכיות ממערת קפזה הראתה שהקונכיות העתיקות, בנות כ-120,000 שנה, נשאו חריצים זעירים מדגם מסוים באזור החור שהיו תוצאה של שחיקה של חוט. כמו כן, נמצאו על רוב הקונכיות חריצים זעירים מדגם אחר, תוצאה של מריחת אוכרה על גבי הקונכיה, וכן סימנים המעידים על כך שהקונכיות התחככו זו בזו. מכאן, שמרגע שהטכנולוגיה לייצור חוטים מסיבים צמחיים התגלתה, ניתן היה לנצל אותה כדי להתקשט במחוררות עשויות מקונכיות.

ד"ר דניאלה בר-יוסף, מוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט: "אנו משערים שההתקשטות נועדה לא רק על מנת לבטא את האמונות שייחס האדם לקונכיה, אלא אולי גם לבטא זהות או השתייכות שבטית או מעמדית בפני אוכלוסיות אדם אחרות. העיתוי של גילוי ייצור החוטים הוא בעל משמעות מעבר לרצון או ליכולת להתקשט. טכנולוגיה מבוססת חוטים אפשרה מספר התפתחויות משמעותיות נוספות שקשורות לאבולוציה של האדם, ביניהן התקנת מלכודות ציד ורשתות דיג, ייצור קשת לצורך ציד עם חץ, דיג בעזרת קרסים ושימושים מגוונים הקשורים לשיט בים – למשל קשירת בולי עץ ליצירת רפסודה, ואף שימושים שונים הקשורים בביגוד. בשלב זה אין לנו עדויות ישירות לטכנולוגיות אלה בתקופה הקדומה הזאת, אך עדויות מיקרוסקופיות לקיומם של סיבים מצמחים הולכות ומתרבות בשנים האחרונות."

השותפים למחקר מאוניברסיטאות חיפה, תל אביב, ירושלים, הרווארד בארה"ב ובורדו בצרפת הם מנהלי החפירה של שני האתרים בהם נתגלו הממצאים. עפר בר-יוסף, שחפר במערת קפזה והיה מעורב במחקר זה בשלביו הראשונים, נפטר לפני מספר חודשים בטרם פרסומו של המאמר:

"On holes and strings: Earliest displays of human adornment in the Middle Palaeolithic"

בכתב העת המקצועי PLOS ONE.

Bar-Yosef Mayer, Daniella E., Iris Groman-Yaroslavski, Ofer Bar-Yosef, Israel HersHKovitz, Astrid Kampen-Hasday, Bernard Vandermeersch, Yossi Zaidner and Mina Weinstein-Evron. 2020. On holes and strings: Earliest displays of human adornment in the Middle Palaeolithic. *PLOS ONE*.

נעמיות קשורות בחוטים לזיהוי סימני השימוש – צילום ד"ר איריס גרומן-ירוסלבסקי

נעמית לא מחוררת ממסיליה ומתחתיה נעמית מחוררת מרוחה באוכרה. צילם: עוז ריטנר, מוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט, אוניברסיטת תל אביב

נעמית מודרנית אליה נקשר חוט מפשתה. צילום ד"ר איריס גרומן-ירוסלבסקי

אמנות סלע של בני תרבות מסתורית התגלתה במבני ענק בגולן ובגליל

במחקר חדש שפרסמו לאחרונה חוקרים של רשות העתיקות והמכללה האקדמית תל-חי, נחשף לראשונה תחריט קיר שהתגלה במפתיע בשמורת טבע יהודיה

*** החרותות, שנמצאו על קירות קברים ענקיים בני כ-4,200 שנה המכונים "דולמנים", פותחות צוהר לעולמה האמנותי המסתורי של תרבות הבנאים קדומה**

*** המאמר מצביע על ארבעה אתרים שונים, בהם הותירו בוני הדולמנים מוטיבים אמנותיים על קירות מבני הענק שהקימו**

רשות העתיקות והמכללה האקדמית תל חי

מליוני המטיילים אשר פקדו עד היום את שמורת הטבע יהודיה, ודאי לא דמיינו שממש מתחת לאפס, בלב המסלול, מסתתר מפתח להבנת עולמה של תרבות בנאים מסתורית קדומה. מחקר חדש של חוקרים מרשות העתיקות והמכללה האקדמית תל חי, מגלה **ארבעה** דולמנים - מבני קבורה ענקיים הפזורים בגליל ובגולן - בהם הותירו הבנאים מוטיבים אמנותיים על הקירות. אמנות הסלע שנחשפה כעת, שופכת לראשונה אור על עולמם של בני התרבות הקדומה אשר הקימו אותם. מאמר בנושא פורסם בחודש האחרון בכתב העת *Asian Archaeology*.

כך, למשל, בדולמן שבשמורת יהודיה זיהתה פקחית של רשות הטבע והגנים חרותות של בעלי חיים בעלי קרניים, כגון יעלים, דישונים ופרות בר. בדולמן אחר עוצבה אבן הכיסוי הענקית כפרצוף אנושי ובדולמן נוסף התגלה פאנל ובו צורות גיאומטריות שנחרתו בסלע.

הדולמנים - מבני קבורה הבנויים מסלעים ענקיים - הם אחת התופעות הארכיאולוגיות המרשימות ביותר בארץ ישראל. מקובל על רוב החוקרים כי מבני האבן הענקיים האלה הוקמו בתקופת הברונזה הביניימית, לפני 4500-4000 שנה. אלפי דולמנים נסקרו בגליל העליון ובגולן, אך עד היום הם ובני התרבות שהקימו אותם לא זכו בתשומת הלב הראויה. בשנים האחרונות מתעורר עניין מחודש בחקר הדולמנים במזרח התיכון, והמחקר מניב גילויים חדשים ומרתקים.

לדברי פרופ' גונן שרון, ראש התוכנית לתואר שני בלימודי גליל במכללה האקדמית תל חי, שכתב את המאמר יחד עם אורי ברגר מרשות העתיקות, "לפני שנים אחדות התגלה פאנל ובו ציורי קיר בתוך דולמן ענק בשדה שסביב קיבוץ שמיר. זו הפעם

החוקרים אורי ברגר מרשות העתיקות ופרופ' גונן שרון ממכללת תל חי עם הדולמן

שהתגלה בשמורת טבע יהודיה. צילום: יניב ברמן, רשות העתיקות

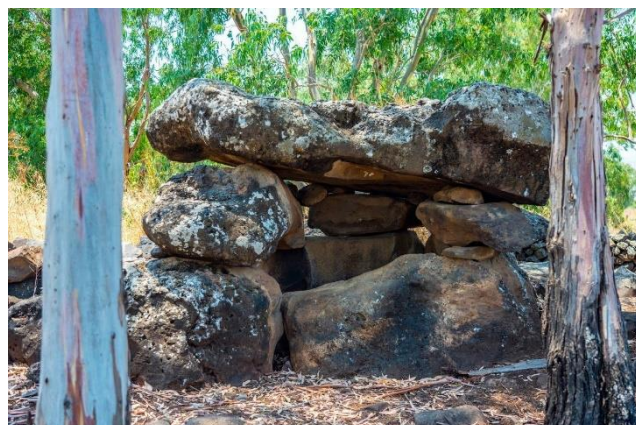
הראשונה בה תועדה אמנות סלע בהקשר של דולמנים במזרח התיכון. בעקבות תגלית זו, פתחנו בפרויקט מחקר לאיתור ותיעוד אומנות בדולמנים ברחבי ארץ ישראל. סקרנו עשרות דולמנים ברחבי הגליל העליון והגולן בניסיון לחשוף את עולמם של בני תרבות מסתורית זו, שהתקיימה לפני למעלה מ-4000 שנה והותירה אחריה רק דולמנים כעדות לתרבותם העשירה."

לדברי אורי ברגר, ארכיאולוג גליל עליון ברשות העתיקות, "עד היום אותרו דולמנים רבים בארץ ובמדינות השכנות, אבל לא ידענו כמעט כלום על ציביליזציה בנאי-העל הזו, מעבר לשרידי הבנייה האדירים שהם הותירו אחריהם כעדות לקיומם באזור. חרותות הסלע פותחות לנו, בפעם הראשונה, צוהר לתרבות שעומדת ברקע הקמתם של הדולמנים. בקריית שמונה נמצא סלע אדיר ששימש לקירוי של תא קבורה ועוצב כפרצוף אנושי. בשמורת הטבע יהודיה שברמת הגולן פנתה אלינו פאולה פוליי, מפקחת ערנית של רשות הטבע והגנים, לאחר זיהתה חרותות בדולמן שניצב בשמורה. נדהמנו לגלות שם שבע חיות בעלות קרניים מסוגים שונים בקומפוזיציה מורכבת, שדמויותיהן נחרתו על קירות תא הקבורה."

המחקר המשותף של אורי ברגר מרשות העתיקות ופרופ' גונן שרון מהמכללה האקדמית תל-חי, מסיר את המסתורין הקיים סביב אותה תרבות שאחראית על אחד ממפעלי הבנייה הגדולים ביותר, ועם זאת הפחות מוכרים, בהיסטוריה הארץ-ישראלית. עם הגילויים החדשים בדולמנים ניתן יהיה, אולי, להתחיל ולזהות את מערך האמונות, תפיסות העולם והסדרים החברתיים של האוכלוסייה המסתורית.

אורי ברגר ופרופ' גונן שרון ממכללת תל חי בתוך הדולמן שבשמורת טבע יהודיה. צילום: יניב ברמן, רשות העתיקות

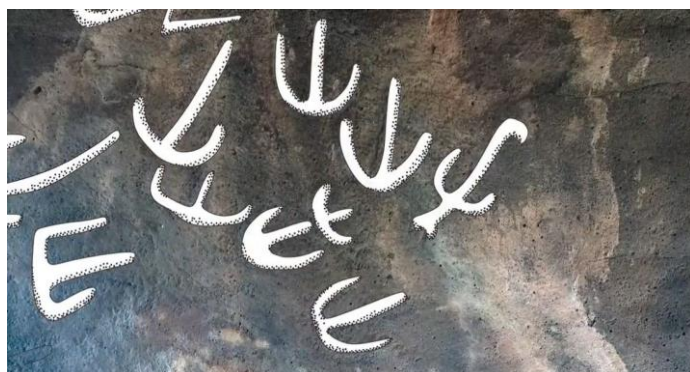
הדולמן שבשמורת טבע יהודיה. צילום: יניב ברמן, רשות העתיקות.

איור להמחשת ציורי הקיר בדולמן שבשמורת טבע יהודיה. איור: חגית טחן, רשות העתיקות. צילום: יניב ברמן, רשות העתיקות.

ציורי הקיר בדולמן שבשמורת טבע יהודיה. צילום: יניב ברמן, רשות העתיקות

איור להמחשת ציורי הקיר על תקרת הדולמן שליד קיבוץ שמיר. איור: חגית טחן, רשות העתיקות. צילום: יניב ברמן, רשות העתיקות.

ציורי הסלע בדולמן שליד קיבוץ שמיר. צילום: יניב ברמן

חידת חודש יולי 2020

(פתרונות עד 6.8.2020 בלבד)

הצילום נעשה מראשו של תל. מה שם התל? מה שם השמורה? ומה הממצא הארכיאולוגי המיוחד שנמצא כאן?

פתרון חידת חודש יוני 2020

הפתרון – חורבת דיר סמען, סמוך ליישובים עלי-זהב, לשם ופדואל במערב השומרון. זהו מנזר חקלאי מבוצר מהתקופות הרומית והביזנטית. בתמונה רואים את הצד המערבי ובו מחצבת אבן שהפכה לבריכה לאגירת מים. ברקע של התמונה נראה היישוב פדואל. משמאל צילום אוויר של אברהם גרייצר. הבריכה מסומנת בעיגול אדום והחץ מראה את כיוון הצילום.

פתרו נכונה לפי הסדר: ד"ר עמית הורן, יואב אבניאון, חיליק אברג'ל, דבורה יונאי וגליה דורון, אברהם וד"ר נילי גרייצר, ד"ר אריה בורנשטיין, יהונתן פלדמן, שמוליק גביש, מאיר כהנא, שגב רמון, מאיר נקש, עפרה רגב ודרור ברון.

ואם שכחתי מישהו איתו הסליחה.